

بسم الله الرحمن الرحيم

وزارت راه و شهرسازی
معاونت شهرسازی و معماری

گزارش تحلیلی علل تشدید آسیب سیل فروردین ماه ۹۸

با تاکید بر ملاحظات شهرسازی

اردیبهشت ۱۳۹۸

گزارش سیل گلستان

گزارش سیل گلستان

معاونت شهرسازی و معماری
دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران

مقایسه طرح مصوب شورای برنامہ ریزی
و توسعه استان گلستان (شهر گمیشان)

بسمه تعالی

گزارش عمومی سیلاب اسفند و فروردین ۹۷-۹۸

در استانهای مازندران، گلستان، لرستان، فارس و خوزستان

از منظر: هید

با همکاری جم

گزارش سیل استان گلستان

اداره کل راه و شهرسازی استان گلستان

فروردین ۱۳۹۸

شهرهای گنبد- آق قلا- سیمین شهر - گمیش

گزارش سیل ۵-۱-۱۳۹۸ دروازه قرآن شیراز

مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی

وزارت راه و شهرسازی
مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی

گزارش حادثه سیلاب شیراز

فروردین ماه ۱۳۹۸

تحلیلی بر تاب آوری سکونتگاه
در سیل اخیر از منظر شهرسازی

پژوهشکده معماری و شهرسازی

Activate Wi-Fi
Go to Settings

با بهره گیری از مجموعه گزارش های ارائه شده به دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری

دلایل تشدید خسارات ناشی از وقوع سیل اخیر

اگر چه بارشهای سنگین و بی سابقه که باعث تولید حجم روان آب بسیار زیادی در زمان کوتاه گردید، در وقوع سیلاب های اخیر کشور نقش اساسی داشتند، لیکن دلایل عمده دیگری موجبات تشدید خسارت های فراوان وارده به هموطنان را فراهم آورد. این گزارش تلاش دارد با تاکید بر ملاحظات شهرسازی به برخی از این عوامل (که اغلب ریشه در مداخلات غلط انسانی دارند) بپردازد.

✓ بی توجهی به پهنه های خطر در طرح های توسعه و عمران شهری	✓ مداخله در بستر رودخانه ها
✓ عدم لایروبی بموقع بستر رودخانه	▪ تغییر مسیر رودخانه
✓ اجرای غلط دیوار حفاظتی رودخانه و عدم عملکرد صحیح آن در هدایت سیل	▪ کاهش عرض بستر رودخانه
✓ تخریب پوشش گیاهی و جنگلی در حوضه های آبخیز	▪ عبور تاسیسات از بستر رودخانه
✓ حذف، تغییر کاربرد یا جایگزینی مسیل ها	▪ تبدیل بستر رودخانه به پارکینگ عمومی
✓ کاهش میزان سطوح جذب آب در شهر	▪ کاهش عرض رودخانه با توجیه محوطه سازی، پیاده راه، پارک ساحلی و ...
✓ برداشت غیر اصولی شن و ماسه رودخانه ای	✓ عدم رعایت حریم رودخانه
	✓ نداشتن حریم مصوب رودخانه
	✓ عدم توجه به دبی رودخانه در محاسبه ارتفاع پل ها

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

تعاریف قانونی بستر و حریم رودخانه

مبنای قانونی تعیین بستر و حریم رودخانه **قانون توزیع عادلانه آب** (مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶) است لیکن در این قانون تعریف صریح و جامعی از آنها ارائه نشده و صرفاً به نحوه تعیین و مالکیت آن پرداخته است.

در تعریف معمول، بستر رودخانه به آن بخش از «پهنه سیلابی» رودخانه گفته می‌شود که طی فرآیند فنی و قانونی مشخص می‌شود. معمولاً بستر قانونی، پهنه سیل گیر سیلاب برای دوره بازگشت ۲۵ ساله است.

بر اساس آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها (مصوب ۱۳۷۹) بستر، آن قسمت از رودخانه، نهر یا مسیل است که در هر محل با توجه به آمار هیدرولوژیک و داغاب و حداکثر طغیان با **دوره برگشت ۲۵ ساله** به **وسیله وزارت نیرو یا شرکتهای آب منطقه‌ای** تعیین می‌شود. در مناطقی که ضرورت ایجاب می‌نماید سیلاب با دوره برگشت کمتر یا بیشتر از ۲۵ ساله ملاک محاسبه قرار گیرد، سازمانهای آب منطقه‌ای حسب مورد با ارایه نقشه‌های مربوط و توجیحات فنی از حوزه ستادی وزارت نیرو مجوز لازم را اخذ خواهند نمود.

به استناد بند "خ" همین آیین‌نامه، حریم **آن قسمت از اراضی اطراف رودخانه و مسیل** است که **بلافاصله پس از بستر قرار دارد** و به عنوان حق ارتفاق برای کمال انتفاع و حفاظت کمی و کیفی آنها لازم است و طبق مقررات این آیین‌نامه **توسط وزارت نیرو یا شرکتهای آب منطقه‌ای تعیین می‌گردد.**

حریم رودخانه‌ها و مسیله‌ها ... **برای عملیات لایروبی و بهره برداری، از یک تا بیست متر و برای حفاظت کیفی آب رودخانه‌ها** تا یکصد و پنجاه متر از منتهی الیه بستر خواهد بود که بنا به مورد و نوع مصرف و وضع رودخانه، به وسیله وزارت نیرو یا شرکت های آب منطقه ای تعیین می‌گردد.

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

تعاریف قانونی
بستر و حریم
رودخانه

مداخله در بستر رودخانه

در اثر توسعه شهرها، بستر رودخانه های شهری بعضا تغییراتی را متحمل شده اند که علاوه بر نقض قانون، موجب کاهش نفوذ پذیری زمین مسیر رودخانه و کوچک کردن محل عبور سیلابها در شرایط وقوع سیل و در نهایت، افزایش خسارت ناشی از آن می گردد. از جمله این تغییرات میتوان به تغییر مسیر رودخانه، کاهش عرض بستر رودخانه با توجه ایجاد معبر، محوطه سازی، پیاده راه، پارک ساحلی و....، عبور تاسیسات از بستر رودخانه، تبدیل بستر رودخانه به پارکینگ عمومی اشاره نمود.

ماده ۲: بستر انهار طبیعی و رودخانه‌ها اعم از این که آب دائم یا فصلی داشته باشند و مسیله‌ها و بستر مرداب‌ها و برکه‌های طبیعی در اختیار حکومت جمهوری اسلامی ایران است
تبصره ۱: تعیین پهنای بستر و حریم آن در مورد هر رودخانه و نهر طبیعی و مسیل و مرداب و برکه طبیعی در هر محل با توجه به آمار هیدرولوژی رودخانه‌ها و انهار و داغاب در بستر طبیعی آنها بدون رعایت اثر ساختمان تاسیسات آبی با وزارت نیرو است.
قانون توزیع عادلانه آب (مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶)

تغییرات طبیعی بستر رودخانه‌ها، مسیله‌ها یا انهار طبیعی در بستر سابق تأثیری نداشته و بستر سابق کماکان در اختیار حکومت اسلامی است و چنانچه بستر رودخانه، نهر طبیعی و مسیل به صورت طبیعی تغییر کند و باقیمانده بستر - که بستر مرده نامیده می‌شود - کماکان در اختیار دولت است. بنا به مراتب مزبور، مداخله شهرداری در امور مربوط به بستر رودخانه‌ها، انهار و...، ولو متروکه، مورد ندارد لکن چنانچه شهرداری تقاضای تعیین حد بستر و حریم رودخانه، انهار یا مسیل یا مرداب یا برکه طبیعی را داشته باشد می‌تواند به شرح مذکور در ماده آیین‌نامه مزبور اقدام لازم معمول دارد.

نظریه ۶۶۱۴/۷ - ۱۳۸۰/۷/۱ - اداره کل حقوقی قوه قضائیه

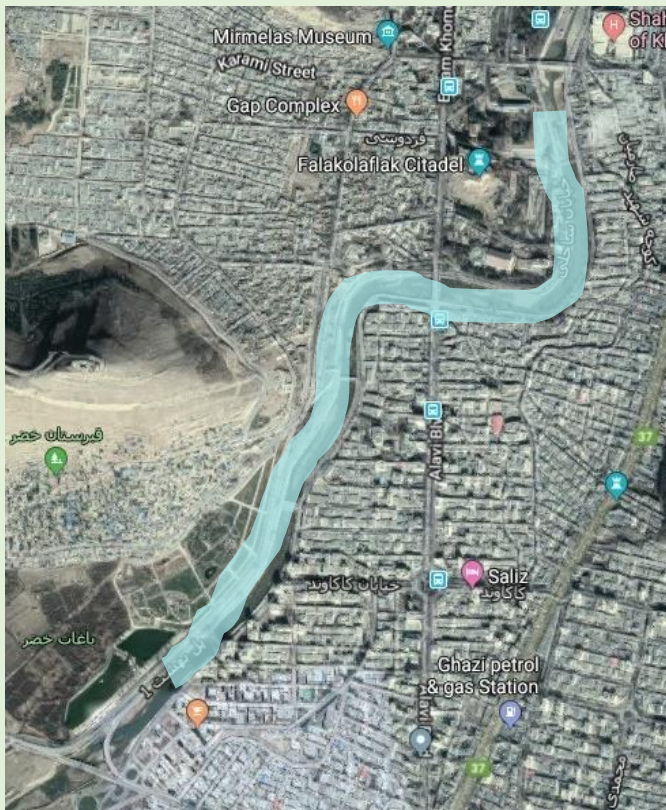

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش اول

**مداخله در بستر
رودخانه**

تغییر مسیر رودخانه (قرارگیری خیابان دکتر مسابی بر روی مسیر قدیمی (رودخانه فره آباد)

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش اول

**مدافله در بستر
رودخانه**

ایجاد معبر و کاهش عرض رودخانه

عبور تاسیسات از بستر رودخانه

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش اول

مدافله در بستر
رودخانه

تبدیل بستر رودخانه به پارکینگ عمومی

کاهش عرض رودخانه با ترمیمه مموطه سازی، پیاده راه، پارک ساملی و

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش اول

مدافله در بستر
رودخانه

عدم رعایت حریم رودخانه

در کلیه قوانین و مقررات موجود وزارت نیرو، حریم تعریف شده برای رودخانه ها به منظور **حفاظت از کیفیت آب رودخانه** تعیین گردیده است (به همین دلیل حریم برخلاف مسیر رودخانه که تابع شرایط جغرافیایی آن میباشد، بصورت یک عدد ثابت تعریف شده است). لذا لازم است در طرحهای توسعه و عمران، حریم رودخانه با رویکرد حفاظت از ساخت و سازها (با بهره گیری از اطلاعات دوره بازگشت بزرگتر و شرایط جغرافیایی خاص هر محل) تعیین و به تصویب مراجع تصویب طرح مربوطه برسد.

متناظر دانستن حریم رودخانه با گذرهای عبوری و تبدیل مسیرهای رودکناری به فقرات اصلی آمدوشد سواره مدیریت نشده در شهر و ایجاد اختلال ترافیکی در مقیاس شهری ناشی از حضور متراکم انسان و خودرو در این مسیرها موجب تشدید نارسایی زیرساخت های ارتباطی و دشواری امدادرسانی در مواقع بحران می گردد.

ماده ۲: بستر انهار طبیعی و رودخانه‌ها اعم از این که آب دائم یا فصلی داشته باشند و مسیله‌ها و بستر مرداب‌ها و برکه‌های طبیعی در اختیار حکومت جمهوری اسلامی ایران است
تبصره ۱: تعیین پهنای بستر و حریم آن در مورد هر رودخانه و نهر طبیعی و مسیل و مرداب و برکه طبیعی در هر محل با توجه به آمار هیدرولوژی رودخانه‌ها و انهار و داغاب در بستر طبیعی آنها بدون رعایت اثر ساختمان تأسیسات آبی با وزارت نیرو است.
تبصره ۴ - وزارت نیرو در صورتی که اعیانهای موجود در بستر و حریم انهار و رودخانه‌ها و کانالهای عمومی و مسیله‌ها و مرداب و برکه‌های طبیعی را برای امور مربوط به آب یا برق مزاحم تشخیص دهد به مالک یا متصرف اعلام خواهد کرد که ظرف مدت معینی در تخلیه و قلع اعیانی اقدام کند و در صورت استنکاف، وزارت نیرو با اجازه و نظارت دادستان یا نماینده او اقدام به تخلیه و قلع خواهد کرد.
قانون توزیع عادلانه آب (مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶)

ماده ۱ بند خ:
حریم آن قسمت از اراضی اطراف رودخانه، مسیل، نهر طبیعی یا سنتی و برکه های طبیعی است که بلافاصله پس از بستر قرار دارد و به عنوان حق ارتفاق برای کمال انتفاع و حفاظت کمی و کیفی آنها لازم است و طبق مقررات این آیین‌نامه توسط وزارت نیرو یا شرکتهای آب منطقه ای تعیین می گردد.
آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها (مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱)

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش دهم

**عدم رعایت حریم
رودخانه**

عدم رعایت حریم رودخانه

قبل از سیل

بعد از سیل

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش دوم

عدم رعایت حریم
رودخانه

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش دوم

عدم رعایت مریم
رودخانه

نداشتن حریم مصوب رودخانه

به استناد ضوابط و مقررات موجود، مشاوران تهیه کننده طرحهای توسعه و عمران مکلفند عرض بستر و حریم رودخانه ها و مسیلهای موجود در طرح را از وزارت نیرو و استعلام و در طرحهای مذکور اعمال نمایند لیکن در صورت عدم دریافت پاسخ لازم از مرجع مربوطه، ترتیبی برای چگونگی کار مشخص نشده است.

ماده ۱۳: وزارتخانه‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی، شهرداری‌ها و همچنین سازمان‌ها و نهادهای وابسته به دولت مکلفند قبل از اجرای طرح‌های مربوط به خود و صدور پروانه لازم بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها، مرداب‌ها و برکه‌های طبیعی را استعلام نمایند.

آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها (مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱)

وزارت نیرو حجم سیلاب رودخانه ها ، انهار و مسیل های واقع در شهرها و محدوده استحفاظی آنها را در دوره های تناوب ۲۰ ، ۲۵ ، ۵۰ ، ۱۰۰ ساله ، در نقاط ورود به شهر تعیین و برای استفاده در مطالعات طرح های جامع و تفصیلی و هادی حسب درخواست در اختیار وزارتخانه های مسکن و شهرسازی و کشور قرار خواهد داد.

تبصره ۱ - در مواردی که به دلیل اهمیت مسئله بررسی دوره های تناوب دیگری نیز مورد نیاز باشد وزارت نیرو حجم سیلاب مربوطه را نیز اعلام خواهد نمود.

تبصره ۲ - در صورتی که در طرح های هادی، وزارت کشور علاوه بر نقطه ورودی متقاضی تعیین دبی سیلاب و بستر طبیعی در نقاط مهم دیگری از رودخانه باشد وزارت نیرو اعلام خواهد نمود.

ضوابط و نحوه تعیین عرض بستر و حریم رودخانه و مسیل ها واقع در شهرها و حریم استحفاظی آنها (مصوب ۱۳۷۰/۶/۴ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران)

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش سوم

**نداشتن حریم
مصوب رودخانه**

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بسمه تعالی

وزارت نیرو

شرکت مدیریت منابع آب ایران

شرکت آب منطقه ای لرستان

۱۳۹۱/۱۶۱-۷

تاریخ:

۱۰۳۶۲/۱

شماره:

پیوست:

جناب آقای مهندس ستوده شهسوارنی

مدیرعامل محترم شرکت مهندسی مشاور فجر توسعه

با سلام

احتراماً، عطف به نامه شماره ۱۳۹۰/۰۸/۰۷-ف/۹۰/۴۶۸۴۱ در خصوص تهیه طرح جامع بازنگری شهر پلدختر و ارائه اطلاعات خواسته شده در نامه فوق الذکر موارد مشروحه ذیل رایبه استحضار می رساند:

۱- فایل نقشه های پهنه بندی سیلابی سرتاسری رودخانه کشکان بپیوست ارسال می گردد.

۲- رودخانه ها و مسیلهای حوالی شهردلیل در اولویت نبودن مطالعه نگردیده اند.

۳- این شرکت در ارتباط با مسایل و مشکلات درون شهری پلدختر اطلاعاتی در اختیار ندارد.

بخش سوم

نداشتن مریم
مصوب رودخانه

عدم توجه به دبی رودخانه در محاسبه ارتفاع پل ها

ظرفیت گذر سیلاب از پل، پایداری بازه رودخانه در محل احداث پل، نحوه هدایت جریان آب، شستگی و فرسایش در اثر تنگ شدگی و یا ایجاد مانع از جمله عواملی هستند که در جانمایی، تعیین طول، ارتفاع و آرایش پایه و مشخصات هندسی پایه های پل حائز اهمیت هستند لیکن امروزه در کشور به مسائل فوق الذکر کمتر توجه می گردد. نگاهی به موقعیت، معماری و مقاومت پل های تاریخی ایران در مقابل حوادث طبیعی، نشان گر توجه به سنت عظیم و غنی تاریخی معماری و شهرسازی ایران توسط معماران پیشین کشورمان است.

مقایسه ارتفاع پل تاریخی
نسبت به پل معاصر (پلاختر)

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش چهارم

عدم توجه به دبی
رودخانه در محاسبه
ارتفاع پل ها

مقایسه سطح آب نسبت به پل تاریخی و پل باهنر شهر

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش چهارم

عدم توجه به دبی رودخانه در محاسبه ارتفاع پل ها

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش چهارم

عدم توجه به دبی رودخانه در محاسبه ارتفاع پل ها

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش پنجم

بی توجهی به
پهنه های قطر در
طرح های توسعه
شهری

طرح های کالبدی منطقه ای

انجام مطالعات و گردآوری داده ها و اطلاعات، مدارک و نقشه های مربوط به موضوع سیل و عوامل مرتبط

تهیه نقشه های پهنه های سیل گیر در مقیاس ۱:۲۵۰۰۰۰ و بررسی و ارائه نقشه تناسب زمین ها برای توسعه شهر از نظر معیار سیل در مقیاس ۱:۲۵۰۰۰۰ گردآوری، تدوین و پیشنهاد ضوابط و مقررات کاربری بنا در پهنه های گوناگون خطر سیل

در طرح های کالبدی منطقه ای پهنه بندی خطر سیل جزو اهداف تناسب زمین ها محسوب میشود: در این مطالعات، هدف پهنه بندی سرزمین از نظر سیل خیزی به نحوی است که: نخست، نواحی امن برای توسعه کانون های زیستی و فعالیت های وابسته نمایان گردد. و دوم، انتخاب روش های مناسب برای کنترل طغیان سیل میسر شود

طرح جامع

مطالعات شناخت

- بررسی کلی منطقه ای
- مسائل جغرافیایی و اقلیمی منطقه

تجزیه و تحلیل و استنتاج از بررسی ها

- ارائه کلیات چارچوب پیشنهادی برای توسعه و عمران حوزه نفوذ شهر
- ارزیابی امکانات رشد کالبدی و توسعه شهر، تعیین جهات، حدود منطقی و مراحل مختلف توسعه شهر در آینده
- برآورد کمبودها و نیازهای عمرانی شهر در زمینه مسکن، تاسیسات زیربنایی از جمله دفع آبهای سطحی، خدمات رفاهی و سایر کارکردهای اصلی و امکانات رفع نیازهای مزبور در آینده

تهیه طرح ها و برنامه های عمرانی شهر و حوزه نفوذ آن

- ✓ نقشه نوع استفاده از اراضی شهر
- ✓ نقشه مراحل مختلف توسعه آبی شهر
- ✓ نقشه شیب خیابانها و نحوه دفع آبهای روزمینی در شهر
- ✓ کلیات ضوابط و مقررات ساختمانی و شهرسازی در شهر و مناطق خاص شهری

توجه به سیل در شرح خدمات طرح توسعه و عمران در مقیاس های مختلف

طرح های ناحیه ای

بررسی ویژگی های جغرافیایی و اقلیمی موقعیت جغرافیایی در مطالعات

- مسائل کلی زمین شناسی
- مسائل هواشناسی
- سیستم حرکت آبهای سطحی و موقعیت مسیل ها در ناحیه

طرح ها و برنامه های توسعه و عمران ناحیه

- ✓ منطقه بندی کاربری اراضی و تعیین ضوابط و مقررات ساخت و ساز
- ✓ تهیه نقشه تلفیقی (سنتر) از طریق تطبیق نقشه های قابلیت اراضی، محدودیت استفاده از اراضی و نقاط حساس و آسیب پذیر همراه با هر یک از نقشه های فوق الذکر
- ✓ تهیه نقشه های منطقه بندی کاربری اراضی و تعیین کاربریهای مجاز، مشروط و ممنوع در هر یک از آنها
- ✓ تنظیم و تدوین ضوابط و مقررات استفاده از اراضی در کاربری های مختلف

طرح هادی شهری

- بررسی مرغوبیت زمین جهت توسعه با توجه به جهت باد، شیب زمین، سیل گیری و ...
- بررسی سیستم فاضلاب و نحوه دفع آبهای سطحی
- تعیین کمبودهای اساسی وضع موجود در زمینه تاسیسات زیربنایی
- برآورد کمبودها و نیازهای عمرانی شهر در زمینه تاسیسات شهری
- پیش بینی سطح مورد لزوم بستر رودخانه ها و مسیل های موجود، ارتفاع دیواره ساحلی و حریم آنها از طریق استعلام از وزارت نیرو و تهیه طرح اجرایی برای آن (حداقل در چند مقطع عرضی، خصوصا در تقاطع رودخانه با معابر

نقشه های شهری

- ✓ نقشه شیب خیابانها و نحوه دفع آبهای سطحی

بی توجهی به پهنه های خطر در طرح های توسعه شهری

اگرچه در شرح خدمات طرح های توسعه و عمران در مقیاس های مختلف به مقوله سیل و پهنه های خطر ناشی از آن توجه شده است، لیکن عوامل متعددی موجب شده است که در برخی از طرح های مذکور عملاً این موضوع محقق نگردد.

تعدادی از این عوامل عبارتند از:

- عدم کفایت مطالعات مشاورین تهیه کننده طرح ها در تعیین دقیق جهات توسعه شهری
- تحمیل توسعه های برنامه ریزی نشده اعم از توافق مدیران شهری و نهادها و ارگان هایی که عمدتاً در خارج از محدوده قانونی شهرها به تملک زمین و تامین مسکن کارکنان خود اقدام می کنند
- سکونت گاههای غیر رسمی، تصرفی و حاشیه ای که در غیاب نظارت های دستگاههای مسئول، عملاً توسعه های آتی شهرها را مدیریت می کنند. این سکونتگاه ها عمدتاً مناطق آسیب پذیر آتی شهرها هستند

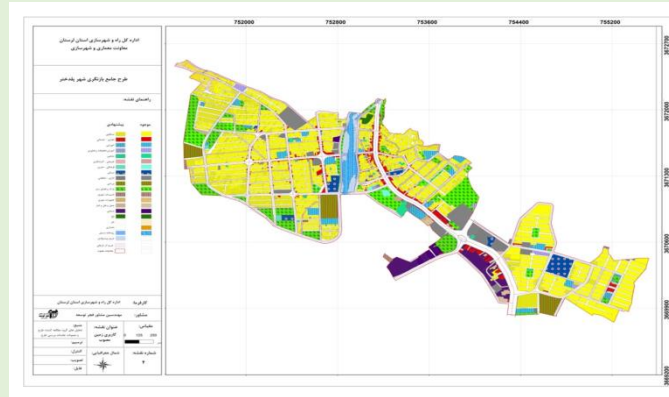

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش پنجم

**بی توجهی به
پهنه های خطر در
طرح های توسعه
شهری**

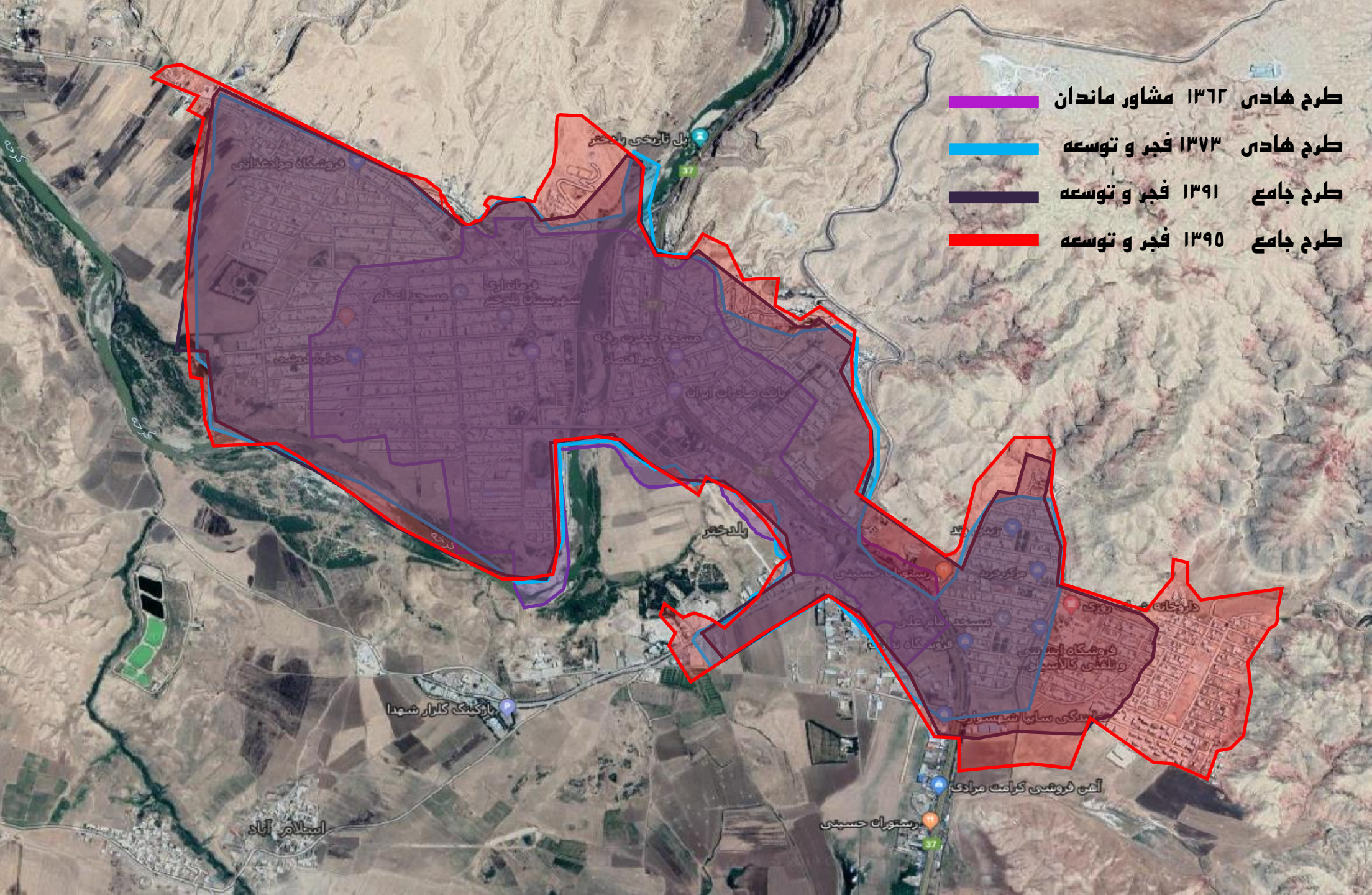
طرح جامع شهر پلدقتر

وزارت راه و شهرسازی
معاونت شهرسازی و معماری

بخش پنجم

**بی توجهی به
پهنه های قطر در
طرح های توسعه
شهری**

- طرح هادی ۱۳۶۲ مشاور ماندان
- طرح هادی ۱۳۷۳ فجر و توسعه
- طرح جامع ۱۳۹۱ فجر و توسعه
- طرح جامع ۱۳۹۰ فجر و توسعه

فرهنگساز ماندان

پل تاریخی پادشاه

مسجد اعظم

فرمانداری
شهرداری پادشاه

مسجد حضرت زین

مهر اکسار

بانک صادرات ایران

پادشاه

رستوران

مستشفى امام خمینی

فرهنگساز ماندان

مسجد امام علی

فرهنگساز ماندان

فرهنگساز ماندان

فرهنگساز ماندان

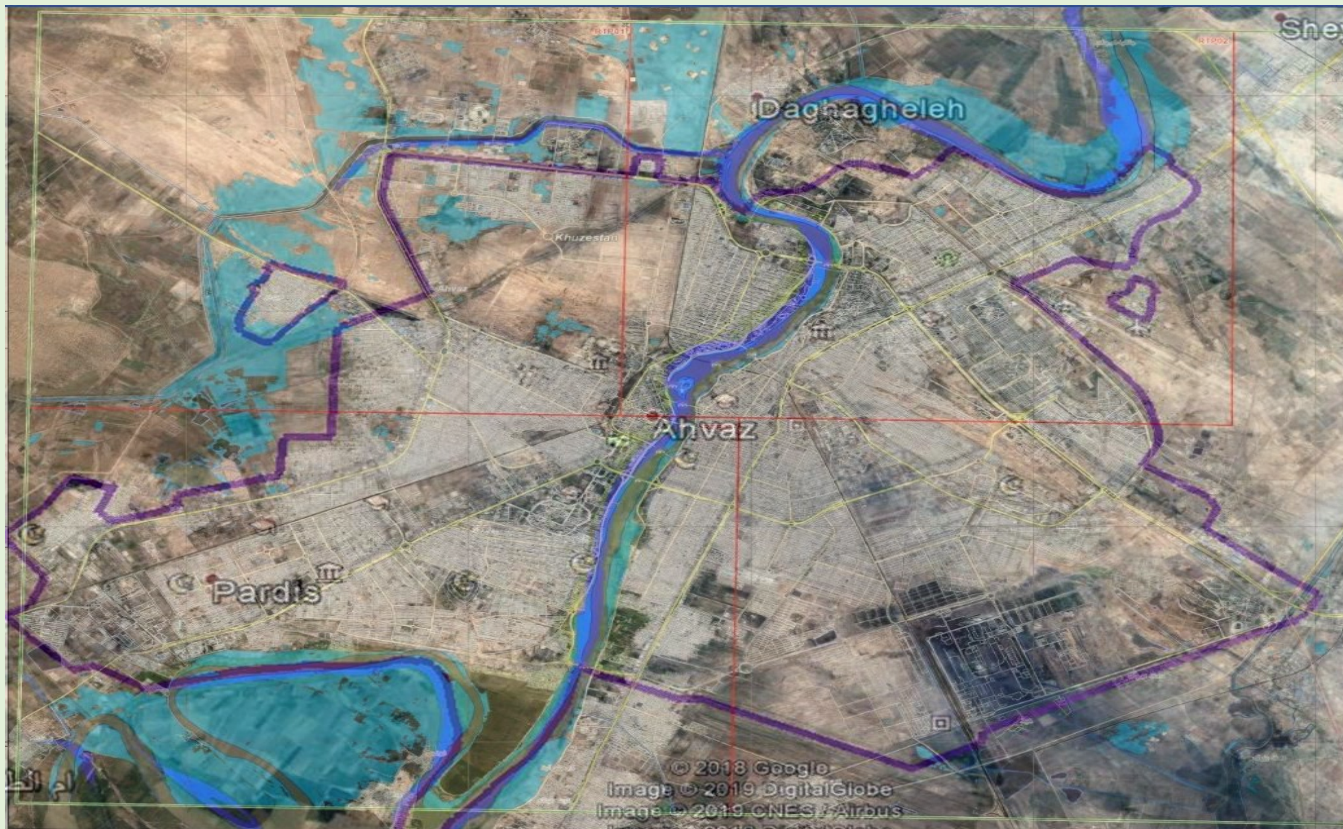
فرهنگساز ماندان

پارکینگ گلزار شهدا

استاد آباد

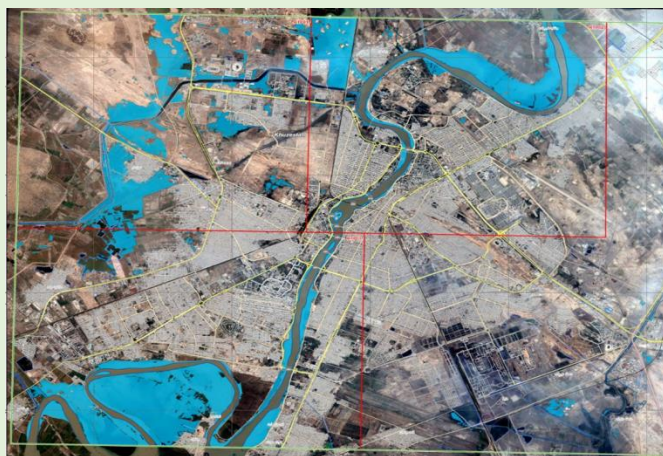
رستوران حسینی

آشنی نوشی کریمت مرادی

نمونه موفق

توجه به پهنه
خطر سیل در
طرح جامع اهواز

تصویر ماهواره ای بعد از سیل

قطب ممدوده شهر و مریخ رودخانه

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش پنجم

بی توجهی به
پهنه های خطر در
طرح های توسعه
شهری

عدم لایروبی بموقع بستر رودخانه

کم توجهی به انجام بموقع لایروبی بستر رودخانه ها عملا موجب کاهش ظرفیت عبور دبی پیشبینی شده رودخانه و برهم خوردن محاسبات انجام شده برای تعیین عرض بستر آن می گردد.

این موضوع در صورت وقوع سیل میتواند موجب بروز خسارت های کلان در بخش های مختلف گردد که در سیل های اخیر نمونه های آن را شاهد بوده ایم. با توجه به وقوع سیلاب های متناوب در استان های شمالی، تهیه و تدوین نظام نامه مدیریت لایروبی رودخانه ها و نهرهای کشاورزی در این استان ها ضرورتی اجتناب ناپذیر است.

لایروبی شامل اقداماتی است که در مسیر اصلی و اولیه رودخانه، نهر و مسیل به منظور دستیابی به شرایط مناسب جهت عبور جریانهای عادی انجام می شود.

دستورالعمل تعیین حریم کمی رودخانه ها - شرکت مدیریت منابع آب ایران - وزارت نیرو

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش ششم

**عدم لایروبی
بموقع بستر
رودخانه**

عدم لایروبی بموقع بستر رودخانه

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش ششم

عدم لایروبی
بموقع بستر
رودخانه

اجرای غلط دیوار حفاظتی رودخانه و عدم عملکرد صحیح آن در هدایت سیل

در تمام پروژه های حفاظت رودخانه ای لازم است در طول ساحل از نقاط پایدار شروع و به نقاط پایدار پایان یابد. این محل ها، نواحی هستند که تحت تاثیر فرسایش نبوده یا آن که نیروی اصلی جریان موازی با ساحل رودخانه است. ساختمان پروژه، از بالادست آغاز می شود و کار به سمت پایین دست با مصالح طبیعی مقاوم به فرسایش، شکل میگیرد.

نشریه شماره ۴۱۷ سازمان برنامه و بودجه

اجرای ناصحیح محل دیوار حفاظتی رودخانه و عدم عملکرد درست آن در هدایت سیل و ... ناشی از عدم توجه به اصول مهندسی رودخانه

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش هفتم

**اجرای غلط دیوار
حفاظتی رودخانه**

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش هفتم

اجرای غلط دیوار
مفاظتی رودخانه

تخریب پوشش گیاهی و جنگلی در حوضه های آبخیز

درختان و پوشش گیاهی این قابلیت را دارند که سرعت آب را کنترل و باعث نفوذ آب به سفره های زیرزمینی شوند. بر همین اساس می توان گفت که وجود پوشش جنگلی و مرتعی غنی، می تواند تا حد قابل توجهی از جاری شدن آبهای سطحی جلوگیری کند.

مطالعات انجام شده گویای این است که اگر سطح جنگلها تاج پوششی کمتر از ۱۰ درصد داشته باشند، ۵۵ درصد بارش هایی که در این مناطق رخ می دهد به شکل رواناب خارج میشوند اما چنانچه تاج پوشش درختان ۵۰ درصد باشد میزان خروج رواناب ها به ۱۷ درصد کاهش می یابد.

دخالت انسان در چرخه طبیعی آب از طریق تخریب پوشش گیاهی در عرصه های آبخیز، کاربری غیراصولی اراضی و توسعه سطوح نفودناپذیر از جمله دلایل افزایش خسارت سیل در اراضی پایین بوده است.

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش هشتم

**تخریب پوشش
گیاهی و جنگلی در
حوضه های آبخیز**

وزارت راه و شهرسازی
معاونت شهرسازی و معماری

بخش هشتم

تفریب پوشش
گیاهی و جنگلی در
حوضه های آبخیز

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش هشتم

تفریب پوشش گیاهی و جنگلی در موزه های آبخیز

مجم بالای گل و لای آورده شده توسط سیلاب (بخصوص در مورد کشکان رود)
ناشی از تفریب پوشش گیاهی و جنگلی در موزه های بالادست رودخانه

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

از دیگر آثار سوء تخریب پوشش گیاهی و کاربری غیراصولی اراضی می توان به افزایش خطر زمین لغزش اشاره نمود که معمولا پس از بارندگی های شدید، احتمال وقوع آن افزایش یافته و مناطق مسکونی واقع در دامنه های رسوبی را با تهدید جدی مواجه می سازد.

زمین لغزش ها از جمله اشکال مهم فرسایش هستند، سنگ ها و رسوبات حساس به فرسایش بویژه در دامنه های پرشیب و با پوشش گیاهی کم به صورت توده های کوچک و بزرگ در جهت شیب دامنه ها حرکت کرده و موجب بروز پدیده رانش زمین می شوند.

جلوگیری از دخالت های مخرب مهندسی و استفاده از روش های غیر سازه ای متناسب با محیط، از بهترین و اقتصادی ترین روش ها برای کاهش خطرپذیری در برابر این پدیده هستند.

بخش هشتم

تخریب پوشش
گیاهی و جنگلی در
موضه های آبفیز

حذف، تغییر کاربرد یا جایگزینی مسیل ها

دخالت در مسیل ها و دستکاری آب گذرها به خصوص در مناطق شهری، اگر با محاسبه دقیق علمی و با در نظر گرفتن حداکثر دبی محتمل ، انجام نشود به سیلابهای بسیار خطرناکی منجر خواهد شد که به نواحی پیرامون مسیلهای و رودخانه ها خسارتهای زیادی وارد می کند.

از جمله این دخالتها ، تنگ کردن مسیل، حذف، تغییر کاربرد و یا جایگزینی مسیل با لوله های گذر آب (کالورت) میباشد.

خسارات قابل توجه جانی و مالی سیل اخیر در شهر شیراز را میتوان از نمونه های بارز این موضوع دانست.

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش نهم

**حذف، تغییر
کاربرد یا جایگزینی
مسیل ها**

دروازه قرآن شیراز سال ۱۳۵۳

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

دروازه قرآن شیراز وضع موجود

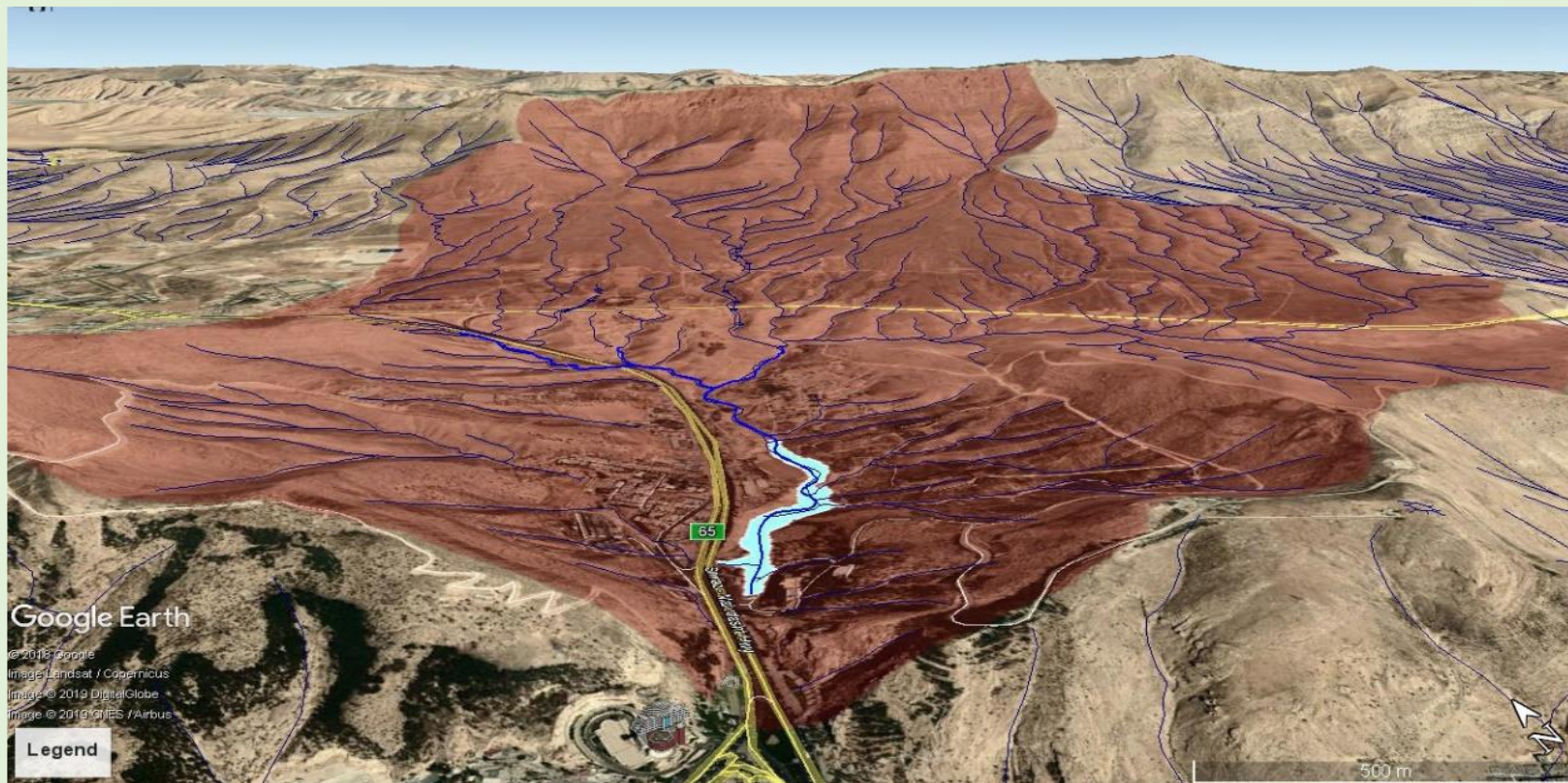
بخش نهم

مذف، تغییر
کاربرد یا جایگزینی
مسئله ها

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش نهم

مذف، تغییر
کاربرد یا جایگزینی
مسپیل ها

طرح مهار سیلاب دروازه قرآن شیراز تا سه راه چهل مقام سال ۶۶-۶۷

وزارت راه و شهرسازی
معاونت شهرسازی و معماری

بخش نهم

مذف، تغییر
کاربرد یا جایگزینی
مسئله ها

عوامل اصلی رخداد و خسارت سیلاب دروازه قرآن

مقطع
مسیر کالورت

فروچی کالورت
پل امام
علی (ع)

عوارض
انسان سافت

نقطه فوران
سیلاب

ابعاد
موضیحه آرامش

سرریز سیلاب از
محل موضیحه
آرامش
(ورودی کالورت)

گرفتگی دریاچه
آشغال گیر
ورودی کالورت

آمار قربانیان سیل شیراز

۲۱ نفر کشته

۱۰۵ نفر مصدوم

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش نهم

**مذف، تغییر
کاربرد یا جایگزینی
مسئله ها**

کاهش میزان سطوح جاذب آب در شهر

افزایش بی رویه سطوح مصنوع در محدوده های بلافصل رودخانه از جمله افزایش سطح اشغال ابنیه ، افزایش سطح معابر آسفالته سواره ، کاهش نفوذپذیری اراضی شهری ، ناکارآمدی حیاط ها یا فضاهای باز خصوصی در جذب آبهای سطحی و نهایتاً افزایش تولید روان آب را می توان از دیگر دلایل افزایش خسارت سیل دانست.

سطح خیابانها تا ۲۵ درصد از سطوح غیر قابل نفوذ محدوده شهری را تشکیل میدهد. با اصلاحات هندسی در خیابانها میتوان روانابهای سطحی را به بلوارهای وسط خیابان و فضای سبز کنار خیابان هدایت نمود تا ضمن ممانعت از انباشته شدن سیلابها ، در آبیاری فضای سبز نیز صرفه جویی به عمل آید.

پیاده روها در شهرها معمولاً یک سطح غیر قابل نفوذ ایجاد کرده که روانابی با شدت و دبی بالا تولید می کنند. شیب بندی پیاده رو جهت هدایت رواناب جاری شده، از دیگر راهکارهای کاهش رواناب شهری به شمار می آید.

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش ده

**کاهش میزان
سطوح جاذب آب
در شهر**

کاهش سطوح نفوذ ناپذیر پیاده روها، از طریق استفاده از سنگ فرشهای پازلی که بر روی بستری از ماسه بادی فرش می شود نیز راهکار دیگری در کاهش رواناب به شمار می رود.

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

استفاده از آسفالت متخلخل یا نفوذ پذیر علاوه بر مزایای فنی آن (از جمله افزایش مقاومت لغزشی. کاهش انعکاس نور سطح جاده و کاهش پاشش آب در هوای بارانی) در کاهش رواناب شهری نیز موثر است. در آسفالت متخلخل با حذف و یا کاهش فیلر باعث ایجاد فضای خالی می شوند که حداقل مقدار فضای مذکور ۲۰ درصد است.

بخش دهم

**کاهش میزان
سطوح جاذب آب
در شهر**

تاخیر در اطلاع رسانی وقوع سیل

یکی از روشهای مناسب مقابله با سیل و خسارات ناشی از آن، پیش بینی زمان وقوع و هشدار به موقع خطر است. این مسئله اگر به نحو مناسب و موثری صورت پذیرد علاوه بر حفظ جان و اموال مردم، امکان استفاده بهینه از حجم آب حاصل از سیلاب نیز میسر خواهد بود. صرف نظر از نوع پیش بینی یا پیشگویی برآورد مقادیر سیلاب، ضرورت تعبیه سامانه هشدار میدانی سیل بخصوص در مناطق سیل خیز انکارناپذیر است. بخشی از آسیبهای ایجاد شده در سیل اخیر را میتوان ناشی از نبود اطلاعات دقیق مربوط به زمان و شدت وقوع سیل یا عدم هماهنگی لازم برای بهره گیری از اطلاعات موجود دانست.

❖ انواع پیش بینی مقادیر سیلاب

- **پیش بینی هواشناسی:** این نوع از پیش بینی قادر است میزان بارش در ۹۶ ساعت آینده را پیشبینی نماید و هر چه به زمان بارندگی نزدیکتر شویم دقت پیش بینی افزایش می یابد.
 - **پیش بینی هیدرولوژیکی:** در این پیش بینی مقادیر مشاهده و ثبت شده برف یا باران در بخش های علیای حوزه های آبریز، مبنای پیشگویی مقادیر سیلاب در نقاط سفلی حوزه قرار می گیرد
 - **پیش بینی هیدرولیکی:** این نوع پیش بینی از طریق ثبت اوج سیلاب در نقاط بالادست و همچنین زمان لازم برای حرکت و انتقال موج سیلاب مزبور به نقاط مورد نظر انجام می شود.
- تجارب بین المللی حاکی از آنست که دقت پیش بینی ها برای روش هیدرولیکی بالاترین و برای روش هواشناسی کمترین است .

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش یازدهم

**تأخیر در اطلاع
رسانی وقوع سیل**

برداشت شن و ماسه رودخانه ای

برداشت‌های بی رویه و غیر اصولی شن و ماسه رودخانه ای در بسیاری از رودخانه های کشور اتفاق می افتد که خسارتهای سنگین و بعضاً جبران ناپذیری به سامانه رودخانه ای و سازه های واقع در آن و پیرامون آن وارد می‌آورد.

افزایش عرض رودخانه ها یکی از مهم ترین اثرات برداشت بی رویه شن و ماسه است، این امر موجب ریزش سطح دیواره رودخانه‌ها و به خطر افتادن اراضی کشاورزی اطراف رودخانه ها می شود.

نمایی از گودال ناشی از برداشت شن و ماسه در رودخانه تالار

آب شستگی پایه های پل رودخانه تالار در اثر برداشت شن و ماسه از رودخانه

بهره برداری بی رویه منجر به پایین افتادن بستر رودخانه و خط داغاب و بزرگ شدن تدریجی محل برداشت شن و ماسه در اثر حفاری و گودبرداری شده و در طول زمان باعث انحراف مسیر آب می شود.

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

بخش دوازدهم

برداشت شن و ماسه رودخانه ای

نقش ارزنده ارتش در کمک به مدیریت بحران

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

نیروهای مسلح نقش انکارناپذیری را در مدیریت بحران و امدادسانی به مردم، طی سیلابهای اخیر برعهده داشتند. همچنین پادگان های شهری به عنوان پهنه های تجهیز شده در شرایط بحران قابل استفاده اند. به منظور بهره گیری برنامه ریزی شده از این ظرفیتها و عدم انتقال عرصه های مذکور به خارج از محدوده و حریم شهرها، مگر در مواردی که مقتضیات نظامی و امنیتی حکم میکند «بازنگری در قانون انتقال پادگانها» قابل بررسی است.

مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری

شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در جلسه مورخ ۹۸/۰۱/۲۶ پدیده وقوع سیل در برخی از شهرها و روستاهای کشور را مورد بررسی قرار داد و ضمن استماع گزارش های مراجع استانی، وزارت نیرو، مرکز مطالعات و تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری، اذعان می دارد که بخشی از خسارات وارده بر شهرها و روستاهای کشور به دلیل شدت بالای بارش، اجتناب ناپذیر بود اما بخش قابل توجهی از تبعات سیلابها با اقدامات در سطوح و مقیاس های مختلف قابل کنترل، حذف و یا تعدیل است که عزم جدی کلیه مراجع مرتبط در حوزه های شهری و فراشهری و بخش های مختلف حاکمیت را طلب میکند .

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

مصوبه شورای عالی
شهرسازی و معماری

۱- وزارت راه و شهرسازی با همکاری سایر دستگاه های مرتبط و بهره گیری از توان علمی و تخصصی کشور ، نقشه های پهنه بندی خطر سیل (نظیر نقشه پهنه بندی خطر زلزله در آئین نامه ۲۸۰۰) را با تاکید بر سکونتگاه های شهری و روستایی کشور و با رویکرد کاهش خطر در حوزه های حمل و نقل و مسکن و شهرسازی تهیه نماید.

۲- مطالعات مربوط به سیلاب های شهری و پیشگیری از آن با دقت و کفایت در فرآیند تهیه و تصویب طرح های توسعه و عمران انجام و اسناد خروجی مرتبط با آن به همراه سایر اسناد الزام آور طرح های توسعه و عمران ملاک عمل قرار گیرد . در این خصوص تغییر نگرش از " جمع آوری و دفع آب های سطحی شهرها " به " مدیریت سیلاب های شهری با رویکرد پیش گیرانه در سطح حوزه آبخیز بالا دست " ضروری است.

۳- ضوابط و مقررات مربوط به استقرار کاربری و فعالیت در حرایم کمی و کیفی رودخانه ها و مسیل ها از سوی وزارت نیرو ظرف مدت ۶ ماه تدوین و جهت تصویب به شورای عالی شهرسازی و معماری ارائه شود.

۴- با عنایت به وجود سنت عظیم و غنی تاریخی معماری و شهرسازی ایران، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مجموعه آموزه ها و تجارب تاریخی معطوف به مدیریت و کنترل سیل در ابعاد مختلف را احصا و جهت استفاده در اختیار مجموعه دستگاه های مرتبط با توسعه شهری قرار دهد.

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

۵- ضمن تاکید بر عدم توسعه شهری در پهنه های سیل خیز و سیل گیر لازم است عرصه های طبیعی پیرامون شهرها اعم از جنگل و مرتع از طریق پیشنهاد پهنه هایی نظیر طرح آبخیزداری، کمربند سبز حفاظتی، توسعه جنگل کاری و پارکهای جنگلی در طرحهای توسعه و عمران حفاظت گردد

۶- با عنایت به گزارش ارائه شده توسط وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، مقرر گردید سازمان پدافند غیرعامل با همکاری وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و سازمان مدیریت بحران، الزامات و ملاحظات حفاظت از زیرساخت های حیاتی و مراکز کلیدی (CIP) را در مواجهه با تهدیدات و مخاطرات طبیعی و انسان ساخت در مقیاس ملی، منطقه ای و محلی تهیه و حسب مورد به تصویب مراجع ذی صلاح برساند.

۷- وزارت راه و شهرسازی (معاونت ساختمان و مسکن) موظف است تا مقررات مربوط به کاهش خطر سیل در ساختمان های شهری و روستایی را در قالب مباحث مقررات ملی موجود و یا به صورت مستقل تهیه نماید.

۸- وزارت راه و شهرسازی تدابیر لازم جهت تقویت ضمانت اجرایی قوانین و برخورد قضایی با تخلفات شهرسازی و جرم انگاری این تخلفات را در قالب تهیه آیین نامه جامع کنترل شهرسازی و ارائه به مراجع تصویبی لازم اتخاذ نماید.

مصوبه شورای عالی
شهرسازی و معماری

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

مصوبه شورای عالی
شهرسازی و معماری

۹- وزارت نیرو اقدامات لازم جهت اعمال مدیریت یکپارچه بر بستر و حریم رودخانه و مسیل ها و کنترل ساخت و سازهای غیرمجاز در حریم عرصه های مذکور در داخل و خارج شهرها و روستاها و رفع و اصلاح تعارضات قانونی و رویه ای منجر به تداخل مسئولیت ها را در قالب پیشنهاد به مراجع تصویبی (اعم از دولت یا مجلس) پیگیری نماید.

۱۰- طرح های آبخیزداری و آبخوانداری در سطح حوزه های آبخیز مشرف بر شهرها با راهبری وزارت جهاد کشاورزی و مشارکت شهرداری ها با هدف کنترل سیل و رسوب ورودی به شهرها انجام گردد. در این خصوص احیای ردیف بودجه ای " طرح آبخیزداری کنترل سیل حوزه های آبخیز شهری " با مشارکت دستگاه های ذینفع و بهره بردار و مساعدت سازمان برنامه و بودجه کشور ضروری است .

۱۱- حرایم و بستر رودخانه ها و مسیل های متداخل با حوزه شهری و فراشهری توسط وزارت نیرو تدقیق و حسب استعلام مهندسین مشاور عهده دار تهیه طرح یا ادارات کل راه شهرسازی استان ها و یا دبیرخانه شورای عالی و سایر مراجع مرتبط در کلیه طرح های توسعه و عمران شهری و روستایی اعمال و ملاک عمل قرار گیرد. در این خصوص لازم است اقدامات لازم جهت کاهش زمان پاسخگویی به استعلامات انجام شده از سوی وزارت نیرو اتخاذ گردد.

۱۲- تدابیر لازم جهت علامت گذاری دقیق و شفاف حرایم کمی و کیفی رودخانه ها توسط وزارت نیرو به منظور استفاده از ظرفیت پایش عمومی و نظارت های اجتماعی صورت گیرد.

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

۱۳- وزارت راه و شهرسازی (سازمان هواشناسی) موظف است نسبت به استقرار سامانه هشدار سیل در شهرها و روستاهای در معرض خطر سیلاب اقدام نمایند.

۱۴- نظر به نقش بی بدیل پادگان ها به عنوان پهنه های تجهیز شده شهری در مدیریت بحران و امداد رسانی به مردم، انتقال عرصه های مذکور به خارج از شهرها، مگر در مواردی که مقتضیات نظامی و امنیتی حکم میکند، ضروری نبوده و کاربری کلیه پادگانها در طرحهای توسعه و عمران نظامی تثبیت می شود.

۱۵- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی موظف است تا طی برنامه زمانی معین ، اولویت روستاهای واقع در ساختگاه های ناپایدار را شناسایی و اقدامات لازم را جهت ایمن سازی و پایدار سازی و در صورت نیاز، جابجایی آنها در چارچوب احکام و ضوابط طرح های توسعه و عمران ناحیه ای و منطقه ای فراهم نماید.

۱۶- برانجام کامل و دقیق فرآیند ارزیابی اثرات زیست محیطی (EIA) جهت پروژه های بزرگ مقیاس (بزرگراه ها - تونل ها، خطوط راه آهن و ...) توسط سازمان حفاظت محیط زیست تاکید میگردد.

۱۷- اقدام قاطع و موثر توسط نهادهای مرتبط نظیر شهرداری ها و وزارت نیرو در برخورد با ساخت وسازهای واقع در حریم و بستر رودخانه و مسیل ها و قلع و پاکسازی مستحذات غیرمجاز واقع در مواضع مذکور انجام واز صدور آرای کمیسیون ماده ۱۰۰ منجر به اخذ جریمه برای تخلفات واقع در حریم و بستر رودخانه ها و مسیل ها خودداری گردد.

مصوبه شورای عالی
شهرسازی و معماری

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

۱۸- ممنوعیت صدور هر گونه پروانه ساختمانی و تعیین کاربری متعارض در حریم و بستر رودخانه ها و مسیل ها .

تبصره : از آنجا که کلیه مصوبات احتمالی مربوط به تعیین کاربری متعارض در حریم و بستر رودخانه ها و مسیل های توسط کمیسیون های ماده ۵ و کارگروه های استانی (اعم از شهری و روستایی) مشمول فرآیند مغایرت اساسی بوده و لازم است به تصویب شورای عالی برسد، لذا این شورا با کلیه تصمیمات مراجع مذکور که منجر به تغییر کاربری از حریم و بستر رودخانه به سایر کاربری ها میگردد مخالفت نموده و تبعاً مصوبات مورد اشاره ملغی الاثر خواهند بود.

۱۹- ادارات کل راه و شهرسازی استان ها موظفند ضمن برآورد دقیق میزان خسارات وارده، اقدامات کالبدی مربوط به بازسازی عرصه های آسیب دیده از سیل در شهرها را با هماهنگی معاونت شهرسازی و معماری وزارت متبوع و با تاکید بر استفاده از ظرفیت های توسعه درونزای شهرها در قالب طرح های مصوب آن ها به انجام رسانند . همچنین با بررسی همه جانبه طرح های جامع شهرها (با اولویت شهرهای درگیر با سیل اخیر) و آسیب شناسی ابعاد مختلف آنها پیشنهادات اصلاحی احتمالی مورد نیاز را در قالب مغایرت های اساسی پس از طی مراحل استانی به شورای عالی ارسال نمایند.

**مصوبه شورای عالی
شهرسازی و معماری**

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

۲۰- با توجه به وجود تصریح متعدد قانونی و همچنین ماهیت ذاتی طرح های هادی و همچنین رعایت ملاحظات مربوط به مدیریت سیلاب های شهری در شرح خدمات طرح های جامع و غنای بیشتر آنها نسبت به شرح خدمات طرح هادی (که ماهیتا معطوف به حل چالشهای کوتاه مدت شهر است)، تهیه طرح تجدیدنظر طرح هادی و یا تمدید آنها پس از پایان افق آنها تحت هر عنوان ممنوع بوده و لازم است برای شهرها پس از اتمام افق طرح هادی شهری آنها طرح جامع تهیه شود.

۲۱- با توجه به تاثیرات انکارناپذیر مداخلات ترافیکی (اعم از احداث شبکه معابر یا پل) در حریم و بستر رودخانه در تشدید اثرات مخرب سیلاب ها لازم است کلیه مصوبات شورایعالی هماهنگی ترافیک کشور و شورای ترافیک استانها ضمن رعایت ملاحظات مربوط به حفظ بستر و حریم طبیعی رودخانه و مسیل ، به استناد تصریحات قانونی با طرحهای جامع مصوب شورایعالی شهرسازی و معماری هماهنگ گردد.

۲۲-وزرات راه و شهرسازی و سایر مراجع (از جمله کمیسیون های ماده ۵) دخیل در وضع و اجرای مقررات احداث بنا در شهر ها و روستاها با رعایت سطح اشغال بهینه توده گذاری ابنیه و تامین حداقل سرانه فضای باز در ضوابط احداث بنا ، از گسترش بیش از حد سطوح عایق شهری و حذف عرصه های جذب روان آب در سطح شهرها و روستاها جلوگیری نمایند .

مصوبه شورایعالی
شهرسازی و معماری

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

قانون توزیع عادلانه آب

(مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶)

ماده ۲: بستر انهار طبیعی و رودخانه‌ها اعم از این که آب دائم یا فصلی داشته باشند و مسیله‌ها و بستر مرداب‌ها و برکه‌های طبیعی در اختیار حکومت جمهوری اسلامی ایران است

تبصره ۱ - تعیین پهنای بستر و حریم آن در مورد هر رودخانه و نهر طبیعی و مسیل و مرداب و برکه طبیعی در هر محل با توجه به آمار هیدرولوژی رودخانه‌ها و انهار و داغاب در بستر طبیعی آنها بدون رعایت اثر ساختمان تأسیسات آبی با وزارت نیرو است.

تبصره ۳ - ایجاد هر نوع اعیانی و حفاری و دخل و تصرف در بستر رودخانه‌ها و انهار طبیعی و کانالهای عمومی و مسیله‌ها و مرداب و برکه‌های طبیعی و همچنین در حریم قانونی سواحل دریاها و دریاچه‌ها اعم از طبیعی و یا مخزنی ممنوع است مگر با اجازه وزارت نیرو.

تبصره ۴ - وزارت نیرو در صورتی که اعیانی‌های موجود در بستر و حریم انهار و رودخانه‌ها و کانالهای عمومی و مسیله‌ها و مرداب و برکه‌های طبیعی را برای امور مربوط به آب یا برق مزاحم تشخیص دهد به مالک یا متصرف اعلام خواهد کرد که ظرف مدت معینی در تخلیه و قلع اعیانی اقدام کند و در صورت استنکاف وزارت نیرو با اجازه و نظارت دادستان یا نماینده او اقدام به تخلیه و قلع خواهد کرد.

ضوابط و نحوه تعیین عرض بستر و حریم رودخانه و مسیل ها واقع در شهرها و حریم استحقاظی آنها

(مصوب ۱۳۷۰/۶/۴ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران)

۱- وزارت نیرو و حجم سیلاب رودخانه ها ، انهار و مسیل های واقع در شهرها و محدوده استحقاظی آنها را در دوره های تناوب ۲۰ ، ۲۵ ، ۵۰ ، ۱۰۰ ساله ، در نقاط ورود به شهر تعیین و برای استفاده در مطالعات طرح های جامع و تفصیلی و هادی حسب درخواست در اختیار وزارتخانه های مسکن و شهرسازی و کشور قرار خواهد داد.

تبصره ۱- در مواردی که به دلیل اهمیت مسئله بررسی دوره های تناوب دیگری نیز مورد نیاز باشد وزارت نیرو و حجم سیلاب مربوطه را نیز اعلام خواهد نمود.

تبصره ۲- در صورتی که در طرح های هادی، وزارت کشور علاوه بر نقطه ورودی متقاضی تعیین دبی سیلاب و بستر طبیعی در نقاط مهم دیگری از رودخانه باشد وزارت نیرو اعلام خواهد نمود.

۲- عرض بستر طبیعی و حریم و در موارد لازم، روش های تقلیل عرض بستر طبیعی با استفاده از سازه های مناسب روباز یا سرپوشیده بر حسب دوره های تناوب مختلف در طرح های جامع و تفصیلی و هادی با تأیید وزارت نیرو مشخص میگردد و ضوابط نحوه استفاده از زمین و احداث ساختمان طبق شرح خدمات و روش انجام مطالعات که ظرف ۴ ماه از طرف وزارت مسکن و شهرسازی تهیه و ابلاغ خواهد گردید پیشنهاد خواهد شد.

۳- مراجع تصویب طرح های جامع و تفصیلی و هادی بر اساس مطالعات انجام شده موضوع بند ۲ عرض بستر و حریم و ضوابط استفاده از زمین و احداث ساختمان را تصویب خواهد نمود.

۴- اعمال ضوابط این مصوبه در طرح های جامع و تفصیلی و هادی که بعد از این تاریخ تصویب شود، لازم بوده و در سایر شهرها به ترتیب اولویتی که وزارت نیرو پیشنهاد نماید صورت خواهد گرفت و تا قبل از آن تاریخ ضوابطی که قبلا از طرف وزارت نیرو اعلام شده به قوت خود باقی است.

آیین نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها (مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱)

ماده ۱ -

ح - بستر: آن قسمت از رودخانه، نهر یا مسیل است که در هر محل با توجه به آمار هیدرولوژیک و داغاب و حداکثر طغیان با دوره برگشت ۲۵ ساله به وسیله وزارت نیرو یا شرکتهای آب منطقه‌ای تعیین می‌شود. در مناطقی که ضرورت ایجاب می‌نماید سیلاب با دوره برگشت کمتر یا بیشتر از ۲۵ ساله ملاک محاسبه قرار گیرد، سازمانهای آب منطقه‌ای حسب مورد با ارایه نقشه‌های مربوط و توجیحات فنی از حوزه ستادی وزارت نیرو مجوز لازم را اخذ خواهند نمود. تغییرات طبیعی بستر رودخانه‌ها، مسیلهای یا انهار طبیعی در بستر سابق تأثیری نداشته و بستر سابق کماکان در اختیار حکومت اسلامی است، لیکن حریم برای آن منظور نخواهد شد.

خ - حریم: آن قسمت از اراضی اطراف رودخانه، مسیل، نهر طبیعی یا سنتی، مرداب و برکه‌های طبیعی است که بلافاصله پس از بستر قرار دارد و به عنوان حق ارتفاق برای کمال انتفاع و حفاظت کمی و کیفی آنها لازم است و طبق مقررات این آیین نامه توسط وزارت نیرو یا شرکتهای آب منطقه‌ای تعیین می‌گردد.

حریم انهار طبیعی، رودخانه‌ها و مسیلهای ... برای عملیات لایروبی و بهره برداری، از یک تا بیست متر و برای حفاظت کیفی آب رودخانه‌ها تا یکصد و پنجاه متر از منتهی الیه بستر خواهد بود که بنا به مورد و نوع مصرف و وضع رودخانه، به وسیله وزارت نیرو یا شرکت های آب منطقه‌ای تعیین می‌گردد.

حریم کیفی برای رودخانه های تامین کننده آب شرب مقطوعاً یکصد و پنجاه متر خواهد بود. سیاهه رودخانه های یادشده توسط سازمان های آب منطقه‌ای تعیین و برای اطلاع عموم اعلام خواهد شد.

تشخیص موارد کمال انتفاع و عدم تضرر در حریم موضوع این بند به موجب دستورالعملی خواهد بود که وزارت نیرو تدوین و جهت اجرا به شرکت های آب منطقه‌ای ابلاغ می‌نماید.

دستورالعمل یادشده در بخش حریم کیفی با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست تدوین خواهد شد.

* این بند طبق رای شماره ۸۳/۵۰۳ دیوان عدالت اداری ابطال شد *

رأی هیأت عمومی دیوان عدالت اداری (یکشنبه ۳۰ مهر ۱۳۸۵)

الف- به شرح نظریه شماره ۱۶۸۹۵/۳۰/۸۵ مورخ ۱۳۸۵/۵/۱۱ شورای نگهبان «موضوع بند (خ) ماده یک و ماده ۳ و ماده ۱۵ تصویب نامه شماره ۳۶۰۴۶/ت/۲۳۶۸۷ مورخ ۱۳۷۹/۸/۱۶ و بند یک تصویب نامه شماره ۵۸۹۷۷/ت/۲۹۱۰۱ مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۱۸ هیأت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۵/۵/۱۱ فقهای شورای نگهبان مورد بحث و بررسی قرار گرفت که نظر شورا به شرح زیر اعلام می‌گردد: اطلاق بند (خ) ماده (یک) آیین نامه نسبت به مواردی که نهر احداثی در آخر ملک شخصی و مجاور ملک غیر احداث شده باشد از نظر اثبات حریم برای این نهر حتی نسبت به ملک غیر خلاف موازین شرع شناخته شد. بالتبع این اطلاق نسبت به مواد دیگر آیین نامه همچون ماده ۳ و ماده ۱۵ آیین نامه نیز خلاف موازین شرع است. همچنین ایراد شرعی مزبور نسبت به اطلاق بند یک اصلاح آیین نامه شماره ۵۸۹۷۷/ت/۲۹۱۰۱ مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۱۸ هیأت وزیران نیز وارد است.» بنابراین بند (خ) ماده یک، ماده ۳ و ماده ۱۵ تصویب نامه شماره ۳۶۰۴۶/ت/۲۳۶۸۷ مورخ ۱۳۷۹/۸/۱۶ و بند یک تصویب نامه شماره ۵۸۹۷۷/ت/۲۹۱۰۱ مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۱۸ هیأت وزیران بنا به علل و جهات و در حد مقرر در نظریه مذکور مستنداً به قسمت اول ماده ۲۵ قانون دیوان عدالت اداری ابطال می‌شود.

ب- مواد ۲، ۵، ۶ و ۹ از جهت اینکه تعیین حد بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیلها، مردابها و برکه‌های طبیعی موجود و علامت گذاری نهائی حد بستر و حریم و ضرورت قلع و قمع اعیانی اعم از اشجار و غیر آن، در حوزه هر شرکت را به عهده آن شرکت محول نموده است، مغایرتی با قانون ندارد و خارج از حدود اختیارات قوه مجریه نمی‌باشد.

ج- مفاد ماده ۱۳ آیین نامه متضمن وضع قاعده آمره‌ای در جهت سلب حقی نیست و بدین جهت مغایرتی با قانون ندارد.

د- نظر به اینکه وضع قاعده آمره در باب الزام اشخاص به پرداخت هر گونه وجه به واحدهای دولتی اختصاص به حکم صریح قانونگذار یا مآذون از قبل مقنن دارد، حکم مقرر در ماده ۹ آیین نامه مورد اعتراض در قسمتی که متضمن الزام اشخاص به پرداخت هزینه کارشناسی به شرکتهای آب منطقه‌ای بر اساس تعرفه وزارت نیرو می‌باشد خلاف قانون و خارج از حدود اختیارات قوه مجریه در وضع مقررات دولتی تشخیص داده می‌شود و مستنداً به قسمت دوم ماده ۲۵ قانون دیوان عدالت اداری ابطال می‌گردد.

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری